

Arabische vertellingen, sprookjes van duizend-en-één-nacht

Hoogtepunt van exotische literatuur

Bijna ieder kind in Nederland en Vlaanderen is opgegroeid met de bekende sprookjes van ‘Aladdin en de wonderlamp’ en met ‘Ali Baba en de veertig rovers’. Nadat Walt Disney vorig jaar met een tekenfilm van ‘Aladdin’ kwam, ontstond er eventjes zelfs een ware hype. Deze ‘sprookjes’ van oosterse oorsprong maken deel uit van de ‘Vertellingen van duizend-en-één-nacht’. De Arabische sprookjes dateren van de achttiende eeuw en komen van origine uit India. De vertellingen hebben een ongekend grote invloed gehad op de Europese cultuur en literatuur.

Joris Hermesen

De Arabische vertellingen vinden hun oorsprong in de achttiende eeuw en zijn beïnvloed door de Indische en Perzische verteltraditie. Zoals veel vertellingen en sprookjes verspreiden ze zich snel en is het moeilijk om hun échte oorsprong te achterhalen. Er bestaat geen oertekst die aan één samensteller toegeschreven kan worden.

In de tiende eeuw verzamelde een man uit Bagdad, Al-Djahsjari, een groot aantal verhalen, met de titel *Duizend-en-één-nacht*, maar hij overleed, volgens de legende, voordat hij ermee gereed was. Het oudste handschrift van de *Duizend-en-één-nacht* is een vijftiende eeuwse Syrisch manuscript dat slechts 271 nachten telt. De bekendste versie is die van de Egyptische Bulaaqeditie uit 1835.

Sjahrazaad

De *Vertellingen van duizend-en-één-nacht* gaan over de macht van het vertellen. Een door ontrouw en over-

spel getergde koning Sjahriaar besluit om elke vrouw met wie hij trouwt na de huwelijksnacht te onthoofden. Sherazade ofwel Sjahrazaad biedt zich aan als vrouw van de koning. Zij tracht haar dood te ontlopen door elke nacht een verhaal te vertellen. Met behulp van haar verbeeldingskracht wekt ze de nieuwsgierigheid van de koning op, zodat hij haar doodvonnis elke dag opnieuw uitstelt. Binnen dit raamwerk ontstaat dus elke nacht weer een nieuw verhaal. De verhalen zijn zo aaneengeregen dat elk verhaal weer een ander oproept en zo wordt dus de spanning hoog gehouden.

(Nu nog wordt op deze manier een t.v. -soapserie op het hoogtepunt afgebroken, zodat de kijker de volgende aflevering wel weer moet zien om zijn sensatielust te bevredigen).

Erotisch

De *vertellingen van duizend-en-één-nacht* zijn zo afwisselend en levendig dat ze

nooit zullen vervelen. Ze bevatten: liefdesverhalen, ridderromans, dierfabels, reisverslagen en erotische vertellingen. De fantastische droomwereld brengt de lezer/luisteraar in contact met een bonte schakering aan jaloerse sultans, sullige ezeldrijvers, slaven en ridders, rijke kooplieden, sprekende dieren en dwarse geesten. Geliefden zingen gedichten voor elkaar, totdat ze in zwijm vallen van emotie. Slaven vormen de muze van de poëzie.

Er zijn veel vertalingen in het Frans, Duits en Engels verschenen en nog talrijker zijn de bewerkingen. Veel verhalen zijn gekuisd of er zijn elementen aan toegevoegd. Een verhaal als *Aladdin en de wonderlamp* is zo'n bewerking van vertalingen, die niets heeft uit te staan met de oorspronkelijk Arabische vertellingen. Zo zeggen de ons bekende verhalen eigenlijk eerder iets van de Europese (vertaal)cultuur dan van de Arabische (vertel)cultuur.

Ook onze ‘gekleurde’ visie op het Midden-Oosten is hierdoor bepaald.

Beeldvorming

Onze beeldvorming van de Arabieren is mede door de Arabische sprookjes beïnvloed. Onbewust is het idee ontstaan dat Arabieren hartstochtelijker zijn, directer reageren en meer geweld gebruiken. Het is een reservoir aan stereotypen. Want een goede lezer/verstaander ziet dat de poëtische beschrijvingen van de liefde functioneel zijn en dat de rol van de vrouw juist een zeer geëmancipeerde is. De hoofdrol in de Arabische vertellingen is weggelegd voor een vrouw Sjahrazaad, terwijl de sultan – het toonbeeld van mannelijkheid – geheel is ontspoord. De kracht van deze verhalen is dat ze nou juist net geen morele, opvoedende functie hebben.

Invloed

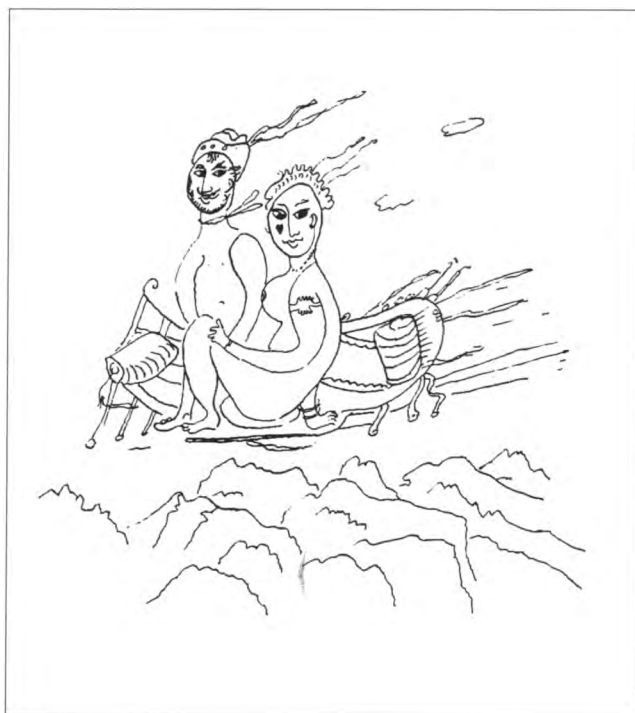
Door de eeuwen heen is de invloed van de Arabische vertellingen enorm groot geweest op onze Europese cultuur (bouwkunst, schilderkunst) en literatuur. Boccaccio en Chaucer hebben het idee van een raamwerk als vertelstructuur gebruikt. Ook auteurs als James Joyce, Charles Dickens en Gustav Flaubert zijn geïnspireerd door de Arabische vertellingen.

Voor in het achttiende eeuwse Europa waren genres van de oriëntaalse literatuur zoals de sprookjes en de erotische en moralistische verhalen volop in de belangstelling. In de Romantiek zijn enkele motieven en metaforen hiervan terug te vinden. De dromen, het woeste geweld en de erotiek zijn rechtstreeks ontleend aan de vertellingen.

Censuur

Lange tijd zijn de vertellingen in de Arabische wereld gezien als volks en van ondergeschikt belang. De klassieke

Arabische literatuur hield er strenge regels op na wat de inhoud en stijl betreft. Daaraan beantwoordden de vertellingen niet. Ze waren namelijk geschreven in spreektaal en gedoseerd met een hoog gehalte aan erotiek. Het is niet verwonderlijk dat dat laatste voor veel opschudding heeft gezorgd. Zelfs in 1986 nog is in Egypte de ongekuiste versie van de Arabische vertellingen verboden. Vooral van religieuze kant werden de verhalen aangemerkt als frivool en scabreus. Momenteel is er sprake van een kuisheidsgolf in de Arabische wereld. Dertig jaar geleden was er meer openheid. Maar ook in de Europese versies als die van Galland en Lane is door de samenstellers rigoreus geschrapt. Er zaten volgens hen nogal wat obscene passages in, die echt niet door de beugel konden.

Fraai project

In Nederland worden vanaf 1993 de *Vertellingen van duizend-en-één-nacht* opnieuw uitgegeven door uitgeverij Bulaaq in Amsterdam. Het project bestaat uit een veertiendelige, ongekuiste editie die vertaald is/wordt door de Amsterdamse Arabist Richard van Leeuwen. De serie wordt op een originele en prachtige wijze geïllustreerd door schrijver-illustrator Jean-Paul Franssens. In 1999 is het vertaalproject voltooid en bezit ook Nederland een volledige, originele en ongekuiste versie van de *Vertellingen van duizend-en-één-nacht*. Deze is gebaseerd op een 15e eeuws Syrisch manuscript dat in 1984 is uitgegeven door Moeshin Mahdi. Hij vulde de vertellingen aan met verhalen uit de gezaghebbende Bulaaqeditie uit 1835.

In de klas

In de klas, ik denk dan niet alleen aan de bovenbouw van havo/vwo, maar vooral ook aan de lagere klassen, zijn de vertellingen uitstekend lesmateriaal. De leerlingen worden geconfronteerd met een rijke en aparte verteltraditie. De sprookjesachtige sfeer zal hen aanspreken. Ze kennen de tekenfilms van Walt Disney, de avonturen van *Sindbad de zeeman* en bewerkingen van *Aladdin en de wonderlamp* of *Ali Baba en de veertig rovers*. In de Efteling hebben ze de Fata Morgana gezien waarin ze een paar minuten meegevoerd worden in de Oosterse wereld. Wellicht zijn er leerlingen in Arabische landen op vakantie geweest of zitten er allochtone leerlingen in de klas die uit eigen ervaring erover kunnen vertellen.

Een heel interessante opdracht, die mogelijk ook discussie kan uitlokken, is het laten vergelijken van de 'bij ons bekende,' vertaalde Arabische sprookjes met de originele, ongekuiste *Vertellingen van duizend-en-één-nacht*.

(voor voorbeeldmateriaal, zie voetnoot).

Een simpele variant op een les 'woord en beeld' is om leerlingen op video fragmenten te laten zien van *Aladdin en de wonderlamp* van Walt Disney. Deze fragmenten kunnen ze vergelijken met het originele verhaal. Het moet niet moeilijk zijn om leerlingen op basis hiervan een beeld te laten vormen van de Arabische cultuur. Hun bevindingen zal wellicht een stereotypie oproepen, waarop dan weer in te gaan is.

Zoals eerder in dit artikel besproken is, hebben de Arabische vertellingen de Europese cultuur en literatuur aantoonbaar beïnvloed. Dit gegeven is zeer wel uit te bouwen tot interessant lesmateriaal of biedt aanknopingspunten voor een thematisch of vakoverstijgend gerichte aanpak. In het nieuwe vak CKV kan daar dieper op worden ingegaan en verbanden worden gelegd met de beeldende kunsten.

De vertellingen van duizend-en-één-nacht vormen een onuitputtelijke bron van inspiratie. Ze mogen zeker niet ontbreken aan uw onderwijs als u besluit thematisch te werken met een onderwerp als 'sprookjes'. ■

De vertellingen van duizend-en-één-nacht, vertaling Richard van Leeuwen, Amsterdam, uitgeverij Bulaaq. Verschenen zijn inmiddels de delen 1 en 2 en 5 t/m 10. De delen 3 en 4 volgen later en vormen een aaneengesloten ridderroman. In paperback kosten ze f 39,90 per deel. Gebonden in twee delen f 95,00.

De illustraties zijn van Jean-Paul Franssens (zie ook omslag).